

MILLIY IQTISODIYOT RIVOJLANISHIDA XALQARO MOLIYA MUNOSABATLARINING TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI

Umidjon Jo'rayev Sho'xratjon o'g'li,
Qo'qon universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya. Hozirgi globallashtirilgan dunyoda xalqaro moliyaviy munosabatlar davlatlar iqtisodiy rivojlanishining asosiga aylandi. Bu munosabatlar mamlakatlarning iqtisodiy jihatini birgalikda shakllantiradigan savdo, investitsion va valyuta ayirboshlashni o'z ichiga olgan keng doiradagi o'zaro aloqalarni xissoblanadi. Ushbu tezis milliy iqtisodiyotlarning o'sishi va barqarorligini ta'minlashda xalqaro moliyaviy munosabatlarning ko'p qirrali roli va ahamiyatini o'rganadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro moliya munosabatlari, milliy iqtisodiyot, iqtisodiy rivojlanish, globalizatsiya, tashqi savdo, xorijiy investitsiyalar, kapital oqimi.

Milliy iqtisodiyot rivojlanishida xalqaro moliya munosabatlari muhim ahamiyatga ega. Ushbu munosabatlar orqali mamlakatlar o'rtasida investitsiyalar, kreditlar va savdo operatsiyalari amalga oshiriladi. Xalqaro moliya tizimi, iqtisodiy o'sishni ta'minlash, innovatsiyalarni joriy etish va global iqtisodiy barqarorlikni saqlashda asosiy rol o'ynaydi.

Globallashuv jarayoni xalqaro moliyaning rivojlanishiga zamin yaratdi. Jahon moliya bozorlari va xalqaro moliyaviy korporatsiyalarning paydo bo'lishi, davlatlararo moliyaviy munosabatlarning murakkablashishi xalqaro moliya tizimining o'zgarishini anglatadi. Asosiy ishtirokchilar banklar, transmilliy korporatsiyalar, portfel investorlar va xalqaro rasmiy qarzdorlardir.

Xalqaro moliyaning moddiy asosi mamlakatlar o'rtasidagi pul oqimlari va kredit mablag'lari harakati hisoblanadi. Ular valyuta kurslari va bojxona tariflari orqali boshqariladi. Xalqaro moliya tashkilotlari va institutlari bu jarayonlarda muhim rol o'ynaydi, ular davlatlararo tuzilmalarga ega bo'lib, moliyaviy ta'minot va resurslarni taqsimlashda ishtirok etadi.

Milliy iqtisodiyotlar uchun xalqaro moliya oqimlari, chet el investitsiyalari va iqtisodiy yordamlar, yangi texnologiyalar va bilimlarni olib kelishi, ish o'rinlarini yaratishi va mahalliy biznesning rivojlanishiga yordam berishi mumkin. Biroq, xalqaro moliya munosabatlari ham xavflar bilan bog'liq, masalan, iqtisodiy barqarorlikni tahdid qiluvchi global moliyaviy inqirozlar.

Shuningdek, xalqaro moliya munosabatlari davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va rivojlanish maqsadlariga erishishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Umuman olganda, xalqaro moliya munosabatlari milliy iqtisodiyotning dinamik rivojlanishiga katta hissa qo'shadi va ularni boshqarish strategiyalari ishlab chiqilishi zarur.

Xalqaro moliyaviy munosabatlar deganda mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy xamda moliyaviy o'zaro munosabatlar tushuniladi, bunda kapital, tovarlar va xizmatlarning chegaralar orqali o'tishi nazarda tutiladi. Ushbu aloqalar Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVF), Jahon banki va Jahon savdo tashkiloti (JST) kabi global moliyaviy barqarorlikni tartibga solish va rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydigan turli institutlar tomonidan amalga oshirib boriladi.

Xalqaro moliya — xalqaro moliyaviy resurslarni majmuini va ularning harakatlanishini ifodalovchi tushuncha hisoblanadi. Xalqaro moliya munosabatlari muayyan maqsadlarni amalga oshirish uchun xalqaro darajada shakllantirilgan moliyaviy resurslarni taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonidagi iqtisodiy munosabatlarni ifodalaydi. Xalqaro moliya munosabatlari o'ziga xalqaro valuta munosabatlari, xalqaro kredit munosabatlari, xalqaro investitsiya munosabatlari, xalqaro savdo munosabatlari, xalqaro soliq munosabatlari, xalqaro lizing munosabatlari, mamlakatlar to'lov balansini boshqarish, xalqaro moliya tashkilotlari bilan aloqalar kabi munosabatlarni qamrab oladi. Globallashuv jarayoni — jahon savdosining o'sishi, ishlab chiqarishning ixtisoslashuvi va kengayishi, kapitalning xalqaro oqimi rivojlanishi, xizmatlar va mahsulotlarning xalqaro harakati xalqaro moliyaning rivojlanishiga zamin yaratdi. Shuningdek, mazkur holat jahon moliya bozorlarining, xalqaro moliyaviy korporatsiyalarning yuzaga kelishiga, davlatlararo moliyaviy munosabatlarning va xalqaro moliyaviy faoliyatning boshqa jihatlari murakkablashuviga olib keldi.

Shuningdek savdo xalqaro moliyaviy munosabatlarning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, mamlakatlarga nisbatan ustunlikka ega bo'lgan tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishga ixtisoslashish imkonini beradi. Bu ixtisoslashuv samaradorlik va mahsuldorlikni oshirishga olib keladi, natijada iqtisodiy o'sishga yordam beradi.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar xalqaro moliyaviy munosabatlarning muhim jihati bo'lib, xorijiy sub'ektlar tomonidan ichki bozorlarga kapital qo'yishni o'z ichiga oladi. To'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar nafaqat moliyaviy resurslarni, balki texnologiya, tajriba va xalqaro bozorlarga kirishni ham olib keladi va shu bilan mezbon iqtisodiyotning ishlab chiqarish salohiyatini oshiradi.

Xalqaro moliyaviy munosabatlarning milliy iqtisodiyotning rivojlanishidagi roli muhim jihat hisoblanadi. Xalqaro moliyaviy munosabatlar iqtisodiy o'sish uchun zarur bo'lgan kapital, texnologiya va bilimlar oqimini osonlashtiradi. Chet el investitsiyalarini jalb qilish va jahon savdosiga jalb qilish orqali mamlakatlar ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirishi, ish o'rinlari yaratishi va yalpi ichki mahsulotini (YaIM) oshirishi mumkin. Buning uchun moliyaviy barqarorlikni ta'minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy iqtisodiyotlarning jahon moliya tizimiga integratsiyalashuvi kapital manbalarini diversifikatsiya qilish va ichki jamg'armalarga bog'liqlikni kamaytirish orqali moliyaviy barqarorlikni oshirishi mumkin. Bundan tashqari, xalqaro moliya institutlari iqtisodiy qiyinchiliklarga duch kelgan mamlakatlarga moliyaviy inqirozlarni yumshatishga yordam berib, ularga yordam va yo'l-yo'riq ko'rsatadi.

Rivojlantirishning yana bir qismi innovatsiyalar va raqobatbardoshlikni oshirishdir. Xalqaro bozorlarga chiqish mahalliy firmalarni innovatsiyalarga va raqobatbardoshligini oshirishga undaydi. Yangi texnologiyalar va amaliyotlarni o'zlashtirib, korxonalar o'z samaradorligi va mahsuldorligini oshirishi, milliy iqtisodiyotning umumiy rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Milliy iqtisodiyot rivojlanishida xalqaro moliya munosabatlarini rivojlantirishda yuzaga keladigan xavflar mavjud bo'lib, ular quyidagilardir:

Xalqaro moliyaviy munosabatlar xavf-xatarlardan xoli emas. Jahon bozorlarining o'zaro bog'liqligi o'zgaruvchanlik va noaniqlikning kuchayishiga olib kelishi mumkin, chunki bir

mintaqadagi iqtisodiy zarbalar tezda boshqalarga tarqalishi mumkin. Ushbu o'zaro bog'liqlik potentsial xavflarni boshqarish uchun mustahkam me'yoriy-huquqiy baza va oqilona iqtisodiy siyosatni talab qiladi.

Keyingi xavflardan biri xorijiy kapital va bozorlarga tayanish milliy iqtisodiyotlar uchun zaifliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Savdo siyosatidagi o'zgarishlar yoki valyuta kurslarining o'zgarishi kabi global iqtisodiy sharoitdagi keskin o'zgarishlar ichki iqtisodiy barqarorlikka sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Milliy iqtisodiyot rivojlanishida xalqaro moliya munosabatlarga siyosatning ta'siri ham muhim hisoblanadi.

Xalqaro moliyaviy munosabatlarning afzalliklarini maksimal darajada oshirish uchun mamlakatlar o'zlarining institutsional asoslarini mustahkamlashga e'tibor qaratishlari kerak. Bu tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish, boshqaruvni tartibga solish va moliyaviy operatsiyalarda shaffoflikni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Mamlakatlar xalqaro moliyaviy munosabatlarni ekologik va ijtimoiy maqsadlarga moslashtirish orqali barqaror rivojlanishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Bu yashil texnologiyalarga investitsiyalarni rag'batlantirish va iqtisodiy o'sishni qamrab oluvchi va adolatli bo'lishini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Mintaqaviy hamkorlik xalqaro moliyaviy munosabatlar bilan bog'liq xavflarni yumshatishda muhim rol o'ynashi mumkin. Qo'shni davlatlar o'rtasida hamkorlik va muloqotni rivojlantirish orqali mintaqalar o'zlarining umumiy iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishini amalga oshirishlari mumkin.

Xulosa. Xalqaro moliyaviy munosabatlar milliy iqtisodiyotlarning rivojlanishi uchun zarur hisoblanadi. Ular iqtisodiy o'sish, stabilizatsiya va global integratsiya jarayonlarida ahamiyatli omil hisoblanadi. Kapital, texnologiya va bilimlar oqimini osonlashtirib, bu munosabatlar iqtisodiy o'sishga, moliyaviy barqarorlikka va innovatsiyalarga yordam beradi. Biroq, o'z salohiyatidan to'liq foydalanish uchun mamlakatlar globallashtirish bilan bog'liq muammolar va xavflarni samarali siyosat va institutsional asoslar orqali boshqarishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Krugman, P., & Obstfeld, M. (2009). International Economics: Theory and Policy. Pearson Education.
2. Stiglitz, J. E. (2002). Globalization and Its Discontents. W.W. Norton & Company.
3. Rodrik, D. (2011). The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. W.W. Norton & Company.
4. IMF Staff. (2019). World Economic Outlook: Global Manufacturing Downturn, Rising Trade Barriers. International Monetary Fund.
5. Baldwin, R., & Martin, P. (1999). Two Waves of Globalization: Superficial Similarities, Fundamental Differences. NBER Working Paper No. 6904.
6. Tajiyeva, M. M. (2022). SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF SMALL BUSINESS THEORETICAL VIEWS OF SCIENTISTS IN DEVELOPMENT. A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 55-59.

7. Tojiyeva, M. M. (2022). Худудий иқтисодий ривожлантиришда кичик бизнеснинг аҳамияти. In 3rd German Conference-2022, A CONFERENCE FOR THE FUTURE GRADUATES AND EDUCATORS. Berlin, Germany July 30th.
8. Hamidjon Rasulov. (2023). SIYOSIY MOJAROLARNING TURIZMGA TA'SIRI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9(9), 147–150. <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.857>
9. Yakubovich, R. H. (2024). QO 'QON SHAHAR TURIZMI RIVOJLANISHIDA HUNARMANDCHILIKNING AHAMIYATI. Kokand University Research Base, 668-671.
10. Khursanaliev, B. (2023). THE IMPACT OF POPULATION GROWTH ON THE COUNTRY'S ECONOMIC DEVELOPMENT. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1, 8-11.
11. Melibayeva Gulxon Nazrullaevna, & Baxtiyorjonova Muxlisa. (2024). O'ZBEKISTONDA MICE TURIZMNI ISTIQBOLLARI. Kokand University Research Base, 803–806. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/223>
12. Nishonkulov Shohruhxon, & Gafurov Khurshid. (2023). THE IMPACT OF UZBEKISTAN'S FOREIGN DEBT ON THE GROSS DOMESTIC PRODUCT. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1(1), 265–267. <https://doi.org/10.54613/ku.v1i1.431>
13. A. A. Yusupov. (2024). ANALYSIS OF THE ORGANIZATIONAL MECHANISM OF EFFECTIVE USE OF HUMAN RESOURCES IN SMALL BUSINESS SUBJECTS IN UZBEKISTAN. European Journal of Economics, Finance and Business Development, 2(5), 70–73. Retrieved from <https://europeanscience.org/index.php/2/article/view/630>
14. Otto, M., & Thornton, J. (2023). SAYYOHLAR UCHUN YOVVOYI TABIAT FAROVONLIGINI OSHIRISHDA MARKETINGDAN FOYDALANISH. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9, 106-108.
15. Yuldasheva Nilufarxon A'zamjon qizi, Umarov Azizjon Azamjon o'g'li, & Abdullayev Axrorjon Axadjon o'g'li. (2023). SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI IQTISODIYOT RIVOJLANISHI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 1(1), 73–75. <https://doi.org/10.54613/ku.v6i6.254>
16. Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li. (2024). EKOLOGIK SOLIQQA TORTISHNING XALQARO TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQQA TORTISHNING EKOLOGIK YO'NALTIRILGANLIGINI KUCHAYTIRISH YO'LLARI. Kokand University Research Base, 931–934. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/260>
17. Iqboljon o'g'li, F. I. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNI O'LCHASH OMILLARI. Kokand University Research Base, 746-750.
18. Iqboljon o'g'li, F. I. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOTNI IQTISODIY O 'SISHGA TA'SIRI. Kokand University Research Base, 742-745.
19. Nazarali o'g'li, M. S. (2023). THE STUDY OF VALUE-ADDED TAX: KNOWLEDGE FROM THE EU VAT EXPERIENCE AND UZBEKISTAN'S VAT SYSTEM. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9, 131-135.
20. Davronjon, A., & Gulmira, A. (2023). INVEST IN THE BUSINESS OF THE FUTURE: CLOUD COMPUTING. Academia Science Repository, 4(5), 94-101.